

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Een terechtwijzing

Aldus zult gij (Jeremia) tot hem (Baruch) zeggen: zo zegt de HERE: zie, wat Ik gebouwd heb, breek Ik zelf af en wat Ik geplant heb, ruk Ik zelf uit, en zoudt gij voor u grote dingen zoeken? Zoek ze niet! Jeremia 45 : 3, 5.

Baruch, de secretaris van Jeremia had niet veel hoop meer.

„Wee mij toch...!“ Wat zag 't er donker uit met de kerk in zijn dagen: de mannen van Juda en Jeruzalem vreesden de HERE niet meer, al gingen ze ook trouw naar de kerk en al namen ze hun plichten waar, en dan te weten de oordeelsaanzegging van de HERE.

Dat was wáár. Het wás niet best met de kerk. Dat zeggen wij misschien ook wel 's vandaag. Maar dan moeten we leren, net als Baruch, niet eerst te zuchten: „de kerk gaat er aan!“ „we gaan naar de haaien!“, doch eerst eens op de HERE te letten, op Zijn daden, rekening met Hem houden, op Zijn Woord acht geven.

Baruch ontvangt een terechtwijzing van de HERE.

„Zoudt gij, Baruch, voor u grote dingen zoeken?“

Baruch heeft toch nog wel verwachtingen gehad, goede hoop.

Er was toch reformatie gekomen onder koning Josia? Nu ja, er moest nog wel dórgaande reformatie komen. Maar het zou toch nog wel wat meevallen. Als het nu zó ging en zó, dan was er nog wel toekomst misschien.

Zo droomde hij toch nog van een mooie toekomst.

Maar de HERE zegt: het is noodgetij, dat hebt u nu wel vernomen uit de woorden van de profetie. En als het noodgetij is, dan ga je niet van grote dingen dromen.

Dan moet je niet eerst op je zelf letten (wee mij toch!), dan krijg je niet medelijden met je zelf, dan ga je niet eerst aan je positie denken, en dan ga je niet kermen en klagen over je zelf. Dan bouw je geen luchtkastelen, als de storm over de kerk raast.

Wat dan? Wat moet je dan wèl doen? Het gaat je toch aan je hart en je kunt er toch niet lichtig overheen leven?

Dat zegt de HERE ook, wat Baruch dan wel moet doen.

Hij moet er maar eens op letten, wat de HERE bezig is te doen, hij moet oog hebben voor de hand des HEREN in de toestand. Niet teveel letten op jezelf en op de mensen.

Dat doen wij ook o zo gauw: wat diè mensen zeggen, raakt „kant noch wal“ en wat ze dáár gedaan hebben in die gemeente en op die klas-sis en synode, kan niet en mag niet.

We zeggen dan: het is niet langer te dragen, wij houden het niet vol en: nu moet je dáár toch eens kijken, wát een chaos! enz. enz.

Daar kunnen we uren over praten en ons druk over maken.

En we hadden er nog zoveel van verwacht! Wee ons toch!

Nietwaar, wij kijken meestal niet zo ver.

En dat moeten we nu leren: vèrder kijken.

Geen grote dingen zoeken voor onszelf.

Dat zei de HERE ook tot Baruch: je moet verder kijken.

„Zie wat Ik gebouwd heb, breek Ik zelf af en wat Ik geplant heb, ruk Ik zelf uit“.

Er staat eerst „zie“. En als de HERE dat zegt in Zijn Woord, dan wil Hij bijzondere aandacht van ons vragen, dan zegt de HERE wat wij voorbij zien en waar wij geen oog voor hebben.

Zie Baruch! Doe uw ogen eens goed open, let op wat Ik nu zeg.

De HERE moet onze ogen openen voor de werkelijke, concrete situatie. Wij menen soms de situatie goed onder 't oog te hebben en de nodige „maatregelen“ te moeten treffen.

Wij moeten de kerk bewaren!

Maar dan zien we niet, wat er werkelijk gaande is. Dan hebben we geen oog voor wat de HERE doet.

Let op, Baruch, wat Ik bezig ben te doen!

Ik breek mijn eigen bouwwerk af en Ik ruk mijn eigen planting uit.

Zóver is het heen, Baruch.

U zegt: wee mij toch! Wat moet er van mij worden.

Zie toch, wat Ik moet doen: is dat niet verdrietig, je eigen werk te moeten afbreken?

Dachten we, dat de HERE dat gemakkelijk valt?

Om Zijn eigen volk, dat Hij in Kanaän gebracht en geplant heeft, nu uit te rukken uit het beloofde land?

Dachten we, dat de HERE dat graag deed?

De kerk is Zijn planting!

Maar 't moèt.

Zo groot is de zonde en de hardnekkigheid van Juda, zo hevig is de toorn van God over Zijn eigen planting, dat Hij zegt: Ik ruk het uit.

Als de HERE breekt, willen wij dan nog bouwen?

O, wij zullen bouwen en bewaren! Wij zullen onze trouw betonen!

En we zien niet, dat de HERE allang aan het breken is....

O, als we dat zien en horen in de „kerkelijke wereld“ vandaag: wat zijn de mensen aan het „redderen“ op concilies en synoden! 't Moet opgebouwd worden, zeggen ze overal.

Terwijl de HERE aan het brèken is....

Zien we dat, dat de HERE vandaag afbreekt en uitrukt?

Zien we Zijn hand in wat er nu gebeurt in de Christelijke wereld?

Vanwáár die stormvloed van de oecumenische beweging, die bandjir, die alle kerkmuren omver stoten wil en de kerk tot een „oeverloze“ gemeenschap wil maken?

Vanwaar boeken als van Robinson: eerlijk voor God en 't opdringend pantheïsme en van een „theologie“, die spreekt van een God, Die dood is?

De geest van „religieusiteit“ en van revolutie, die over de wereld gaat?

Ja, ja, daartegen moeten we een dam opwerpen, zeker.

Aan die geest niet toegeven, neen.

Maar zien we vèrder? Zien we de hand van de HERE, Die het christendom overgeeft? Zien we, dat de HERE deze machtige geestesbewegingen de overhand gééft?

Dat Hij afbreekt in Europa en Nederland, wat Hij zelf gebouwd heeft?

Dàn wordt je stil, als je dàt ziet, dat de HERE uitrukt, wat Hij zelf eens geplant heeft. Dat het zover heen is.

Hebben we er oog voor, dat de HERE getergd wordt door eigenwillige godsdienst en ziele-godsdienst in dit christelijk Europa?

O, als we dáár oog voor hebben, dat de HERE afbreekt, wat Hij zelf heeft gebouwd in de grote reformatie en hier te lande in de vorige eeuw!

Wat heeft de HERE daarin een behagen gehad in de reformatie in ons werelddeel!

Maar wat is er van gekomen? Verlating van de HERE en Zijn Woord. Er is veel vroomheid en religieusiteit, maar er wordt niet meer bedacht: wat is een christen nodig te geloven.

Nee, daar behoef je nog geen „provo“ voor te wezen, maar je kunt een nette heer en een nette dame wezen, maar toch net doen alsof de HERE lùcht is.

Je kunt gereformeerd wezen en tòch de HERE niet zien.

Dan zegt de HERE: Ik breek het af.

We moeten verder zien: als de HERE zulke grote historische daden heeft gedaan en als er dan zulk een verbondsverlating komt, wat dan?

Het boek Jeremia staat in volle werkelijkheid voor ons: wat een afbraak overal.

En dan moeten we niet denken, dat dit onze deur voorbij gaat.

Vanwaar toch die verwarring, achterdocht en partijschap?

Dachten we soms, dat de hand des HEREN daar niet in is?

Blijven wij buiten schot?

Kan de HERE ons niet overgeven aan de verwarring?

Zouden wij dan grote dingen gaan zoeken?

Zouden wij dan nóg een groot woord hebben? Zien we onze eigen verblinding en verdwazing niet meer?

We moeten ook maar niet klagen: wij gaan er aan!

Wij hebben niets te reclameren bij de HERE.

We moeten „de kerk zien“, ja, maar dan de concrete situaties.

In de geweldige afbraak en vernieling op het verbondserf Zijn hand zien.

Zullen we dat eindelijk eens leren?

Als de HERE afbreekt, zoudt gij voor u grote dingen zoeken? Zoek ze niet!

d'ogen houdt mijn stil gemoed
opwaarts, om op God te letten,
opdat Hij, onze getrouwe God
ons voere uit der bozen netten.

C. Stam

Nochtans...

De Christen moet den weg betrèn,
dien alle vlees bewandelt hier beneèn...
Nochtans zal Hij, die tot zijn

jongren zeide

dat Hij ten jongsten dage komen moet,
het weten waar men nederleide
wat Hij gekocht heeft met Zijn bloed!
Nochtans zal Christus' volk steeds leven
en in het lichaam van het stof,
dat aan de ziel eens wordt hergeven,
vermelden z'eeuwig 's Heren lof.

Ja, nochtans! ja, het graf zal ook
den roem verkonden
van 't Lam dat stierf om onze zonden.

A. Steketee

Wormser - de geschorste!

I

een goed woord over de confessie

In het Gereformeerd Gezinsblad van zaterdag j.l. schreef de hoofdredacteur een leader over „De Schat der Kerk”.

Dat was een uitstekend stuk!

Vooraf omdat het in hoofdzaak bestond uit een aantal uitspraken over de doop en de belijdenis welke zonder meer voortreffelijk waren.

Deze uitspraken zijn van J. A. Wormser, een man die in het midden van de vorige eeuw leefde en een zeer bijzondere figuur was in Gereformeerd Nederland van die dagen.

Het G.G. introduceert deze Wormser bij zijn lezers als volgt:

Hij was „een eenvoudige deurwaarder, maar tegelijk een ongewoon begaafd man, onderlegd in Schrift en belijdenis, zeer bevriend met Groen van Prinsterer, met wie hij een drukke correspondentie voerde, en vaste medewerker aan diens dagblad „De Nederlander”.”

De uitspraken over de doop welke het G.G. overnam ontleende het aan Wormsers meest bekende geschrift, n.l. zijn boekje over de kinderdoop. Dat is zonder meer een juweeltje. Zelden werd dieper, rijker, schoner over de doop geschreven dan daarin.¹⁾

De uitspraken over de belijdenis welke het G.G. afdruckte citeerde het uit het dagblad „De Nederlander” dat van 1850 tot 1855 door Groen van Prinsterer werd geredigeerd. Wormser schreef daarin zeer veel artikelen. Vermoedelijk nam de hoofdredacteur van het G.G. de door hem overgenomen uitspraken evenwel over — exemplaren van „De Nederlander” zijn zeer zeldzaam! — uit de „Brieven van J. A. Wormser meegedeeld door Mr. Groen van Prinsterer”, Amsterdam, I, 1874, II, 1875. Daarin werden ze namelijk herdrukt. En wel op blz. 51 v. en 87 v. van deel II.

Ik zal de fragmenten uit Wormser's artikelen over de confessie welke we in het G.G. van zaterdag vonden eerst hier overnemen. Ze zijn het ten volle waard.

Hier is het eerste:

„Een Kerk zonder belijdenis; leden zonder zelfstandige, gevestigde overtuiging omtrent hun hoogste en eeuwige belangen, — en toch leraren, die ieder op zichzelf een eigen overtuiging door prediking en onderwijs aan de leden trachten mede te delen en in te prenten! Men ziet dat men de ganse kerk, wat haar geloof en belijdenis betreft, wil doen opgaan in de overtuigingen van iedere afzonderlijke predikant.

Groter afhankelijkheid en volstrekte verlies van vrijheid en zelfstandigheid is er voor de gemeenten niet denkbaar, dan dat zij haar eigen overtuiging en belijdenis zouden moeten opgeven, en ieder ogenblik zouden moeten gereed zijn om de afwisselende en uiteenlopende gevoelens van haar leraren als waarheid en als haar belijdenis te ontvangen.

Op die wijze zou men een Kerk verkrijgen, die zelf niet gelooft en niet belijdt, maar die steeds enige honderdtallen van predikanten in haar midden ziet optreden, om haar te verkondigen wat waarheid is; doch, onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat zij het verkondigde wel als waarheid ontvangen en in zich opnemen zal, maar toch zonder dat zij dit immer als haar geloof en haar overtuiging mag belijden.

De gemeente mag, ook dan wanneer zij haar tegenwoordige belijdenis loslaat, nimmer, ook zelfs niet door de prediking die thans tot haar gericht wordt, komen tot een gevestigde overtuiging welke zich als een gemeenschappelijke belijdenis openbaren zou. Want de Groninger leraren wensen zich de bevoegdheid voor te behouden, om hetgeen zij heden als waarheid verkondigen, morgen als leugen te doen voorkomen, en in dat geval is de gemeente verplicht de leraars opnieuw te volgen in hun overtuiging, hetgeen onmogelijk zou zijn, indien de gemeente een eigen overtuiging en belijdenis bezat of verkreeg.

Het opheffen van alle kerkleer en kerkelijke belijdenis heeft dus geen ander doel dan om alle vrijheid aan de kerk te ontnemen en haar te brengen onder een geestelijk despotisme van haar leraren.”

Het tweede citaat is het volgende:

„De Formulieren van Enigheid der Hervormde Kerk, ofschoon het werk van mensen, zijn

wonderlijke opstellen. Bijkans algemeen gehaat, kan niemand ze weg krijgen. Ofschoon sedert drie eeuwen de wettige Belijdenis der Kerk en zelfs bij de Reglementen als zodanig erkend en gehandhaafd, bevljigt bijkans iedereen zich om er op te schelden en te smalen. Liberale protestanten reiken aan de Roomsgezinden de hand, en gaan met dezen ten reie om op de graven der vadersen te dansen; met hen te klagen over de doodslucht, welke de belijdenis der Reformateurs verspreidt; over de vermolmdedogmatiek die zij bevat; en schilderen de Formulieren af als banden en kluisters, die hen met afgrijzen vervullen. Welnu, werpt ze weg, zo gij kunt; gij hebt de macht in handen. Indien gij met wegwerpen begint, waar zult gij eindigen? De Belijdenis gaat eerst; dan volgt de liturgie, die de beleden waarheid in toepassing brengt. Maar met het wegwerpen van belijdenis en liturgie zijn niet alle formulieren afgeschaft. De Kerk zingt formulieren. Ieder gezangvers, thans in gebruik of later in te voeren, is een formulier, waarin de gemeente het een of ander gemeenschappelijk belijdt. Gij kunt dus nooit van formulier-kluisters ontslagen worden. Zo ge ze in het proza afwerpt, zult gij ze in dichtmaat moeten behouden; zo gij geen formulieren lezen wilt, zult gij ze zingen. De gemeente kan niet zonder belijden, kan niet zonder gemeenschappelijk belijden.

Formulieren, Belijdenisschriften, het bezit ener belijdenis, is voor een kerk geheel en al een zaak van goede trouw. Niemand kan haar een belijdenis opleggen maar zij kan haar Belijdenis uitspreken. Zolang er in een kerk tussen de leraars en leden goede trouw bestaat, hebben Formulieren van Enigheid niets dat naar hardheid, strengheid, bekrompenheid of kleingeestigheid gelijk. Want de Formulieren van Enigheid zijn nooit opgesteld of ingevoerd, om het denken of het spreken der Kerk te formulieren en aan vormen te binden; zij zijn slechts de constatering der hoofdwaarheden, omtrent welke die bepaalde kerkgemeenschap, in de loop harer geschiedenis en onder de drang van bestrijding en vervolging, tot duidelijkheid en bewustheid gekomen is. Daardoor vervallen, zolang de goede trouw in de Kerk blijft bestaan, alle enghartige kwesties over tittel en jota. Het is niet moeilijk de Formulieren van Enigheid ener Kerk te laten optreden in een licht en hen af te schilderen op een wijze, zodat zelfs hun ijverigste voorstanders daarvan met schrik terug zouden deinzen. Misschien dat onder al de rechtzinnigen in ons Vaderland er niet één gevonden wordt, die de Formulieren van Enigheid wil op die wijze, als de tegenstanders zeggen dat wij allen hen willen. Maar, evenals het Evangelie zelf, verkeren de liefelijke, zachte en milde Formulieren van Enigheid ener Kerk die in enigheid des geloofs wandelt, ogenblikkelijk en van zelve in een soort van strenge en onbuigzame wet tegen de ingekropen valse broeders, die niet slechts een licht te begrijpen gemoedelijk bezwaar hebben tegen een tittel of jota, tegen deze of gene redactie of bewijsvoering, tegen enig ondergeschikt punt der belijdenis, maar wien de kern en het hart der Belijdenis tot aanstoot en ergernis verstrekt. (Het is een bewijs van de buitensporigste onbeschaamdheid, kwade trouw en onzedelijkheid, dat men in onze dagen de getrouwe leden van de Hervormde Kerk durft beschuldigen van, door een kleingeestig vasthouden aan de letter der Belijdenisschriften, getrouwe leraars te bemoeilijken, op hetzelfde ogenblik dat Hervormde predikanten openlijk aankondigen dat hun aanvallen gerigt zijn tegen de ziel en de kern der Belijdenis, tegen „de Onfeilbaarheid der Schrift, de Drieënheid, de Voldoening en wat er meer is”.) Het is een bewijs van dodelijke lauwheid en onverschilligheid, dat zovelen, die zich zo gaarne de schijn laten aanleunen van lieve en bezadigde, humane en verdraagzame christenen te zijn, zich altijd bereid betonen partij te kiezen tegen onze voorgewende bekrompenheid en formulier-rechtzinnigheid, maar nimmer enig bewijs geven ook de hoogstaande aanvallen op het christendom hun enigszins ter harte gaan of een smartelijke aandoening veroorzaken. Gans anders is dat lieve en edele geslacht gestemd, en tot opbruisen terstond gereed, wanneer eigen eer of bezittingen ook slechts uit de verte worden aangerand. Waar iemands schat is, dáár is zijn hart.”²⁾

Deze uitspraken — ze werden door Wormser

gepubliceerd in verband met het brutale optreden van de predikanten der „Groninger richting” in de Ned. Herv. Kerk van die dagen — zijn inderdaad voortreffelijk.

Ze zijn, om met het G.G. te spreken, als „woorden der wijzen” die „als prikkelen” zijn, aansporen tot nadenken en levensvastheid geven.

Reeds toen ik ze voor jaren en jaren las grepen ze mij als een prachtige vertolking van de Schriftuurlijke, reformatorische opvatting omtrent karakter, functie en gezag van de confessie. De inhoud ervan beaam ik ten volle.

Het zou zonder meer een zegen zijn als allen de belijdenisschriften zó verstonden!

Wat bij het overwegen van deze uitspraken evenwel steeds moet bedacht worden is dat deze door en door gereformeerde woorden afkomstig zijn van een ambtsdrager van een gereformeerde kerk — die van Amsterdam — die op een schandelijke, met Schrift, belijdenis en kerkerde vloekende wijze was geschorst! En die toen — ongeveer op dezelfde wijze als nu ds Van der Ziel en de zijnen in Groningen doen. — Zondags de gemeente apart vergaderde en daarbij — hoewel „slechts” ouderling zijnde — voor-ging in de dienst des Woords.

Over deze Wormser zijn schorsing willen we in een paar artikelen het een en ander vertellen.

Het is bijzonder leerzaam.

C. V.

¹⁾ De preciese titel van dit boekje is: **De Kinderdoop, beschouwd met betrekking tot het bijzondere, tot het bijzondere, kerkelijke en maatschappelijke leven** door J. A. Wormser. Voor het eerst verscheen deze studie in vervolgartikelen in het maandblad **De Vereniging**. Als boek kwam ze voor het eerst uit in 1853. De tweede (derde) druk die in 1864 het licht zag heeft een Inleiding van Groen van Prinsterer. In 1885 kwam een nieuwe editie van de pers met een kort woord vooraf van Worsers zoon J. A. Wormser Jr. Nadien werd het nog eens volledig herdrukt in 1903. In 1938 verzorgde ds J. A. Schep een bewerking van Wormser's boekje. Hij liet herhalingen, gevolg van het ontstaan uit vervolgartikelen, weg, verdeelde het boek in hoofdstukken en voegde er enkele aantekeningen aan toe. A. Zijlstra schreef er een zeer waardevol woord vooraf in. De bekendste zin uit Wormser's boek is: **Leer dan der natie haar doop verstaan en waarden — en Kerk en Staat zijn gered.**

²⁾ Deze citaten werden gecontroleerd aan het origineel. In wat het G.G. gaf waren fouten ingeslopen. Door het blad was één zin wegge-laten. Ik heb deze er tussen haken ingevoegd.

Kerkelijk Leven

De generale synode

Volgende week zal zo God wil de generale synode samenkomen voor de benoeming van een hoogleraar in de vacature van prof. dr. H. J. Jager.

We hopen dat deze korte synode een goede synode moge blijken, en dat de keuze, die zij zal moeten doen er een zijn moge ten zegen voor onze Theologische Hogeschool.

Mogen de gebeden van ons allen deze synode en haar arbeid vergezellen.

De Here make alles wel!

G. Visee.

Groningen-Zuid

De broeders van de kerkeraad van Groningen-Zuid hebben evenals een classis Groningen degenen, die in het Tehuis samenkomen schismatiek geoordeeld.

Het tegendeel is waar.

Wat de broeders en zusters van het Tehuis doen is het bewandelen van de in 1944 en volgende jaren aangeprezen weg.

Zij hebben zich niet van de kerk van Groningen-Zuid afgescheiden, zich niet van hun broeders en zusters van die kerk noch van de kerkengemeenschap van de Gereformeerde kerken in Nederland vrijgemaakt, maar slechts op één bepaald punt positie gekozen. Zij houden de afzetting van ds A. van der Ziel niet voor vast en bondig omdat zij die strijdig achten met het Woord Gods en de in onze kerken vigerende kerkenorde, met name met hetgeen in de artikelen 79 en 80 aangaande de schorsing en afzetting van een dienaar des Woords is bepaald. En dat betekent ook, dat zij ds Van der Ziel als dienaar des Woords blijven erkennen en ontvangen.

Het recht daartoe kan op grond van de kerkenorde en hetgeen juist in de dagen der vrijma-

king steeds weer is gesteld, niet worden ontkend.

Als argument voor het schismatiek verklaren van hun optreden en hun samenkomsten werd soms geponereerd dat zij zich tegen het afzettingsbesluit van hun kerkeraad niet beriepen op de meerdere vergadering.

Nu is het laatste - dat nog niet in beroep gaan - wel te verstaan. Immers hier speelt ook de factor van het kerkelijk klimaat mee. De posities zitten in de classis Groningen zó vast dat men de vraag kan overwegen of het beter is de onderhavige zaak terstond weer voor de meerdere vergadering te brengen dan wel daarmee te wachten tot de kerkelijke storm zich wat gelegd heeft.

Intussen: thans kómt er een bezwaarschrift op de eerstvolgende classis Groningen. Deze classis is bepaald op 27 oktober aanstaande.

Laten we hopen en bidden dat dit bezwaarschrift bij de classis een geopend oor en een toegenegen hart vinde en dat het een eerste stap moge betekenen tot herstel van een breuk die ons allen smart.

Een afscheid

In de Kerkbode voor de Gereformeerde Kerken van Noord-Holland van 24 september heeft ds K. Doornbos van Wormer afscheid genomen als medewerker. En daarmee heeft hij een wijs besluit uitgevoerd, hoezeer het ons en ongetwijfeld vele anderen ook spijt. Immers in de

artikelen, die elke veertien dagen van de hand van ds Doornbos verschenen, was van aftakeling nog niets te bespeuren: ze bleven tot het laatst helder, bij de tijd en gelijk immer leerzaam. Maar ds Doornbos schrijft zelf dat hij op een leeftijd gekomen is, waarop de inzinking vanwege het ouder worden zó maar komen kan en dat het hem daarom juist toescheen de pen neer te leggen voor zulk een inzinking kwam.

Dat lijkt ons wijs.

Er zijn voorbeelden uit vroeger en later tijd van scribenten, aan wie men om hen zelf en om anderen zulk een wijze zelfcritiek en zelfbeheersing zou hebben toegewenst: hadden zij de pen maar wat eerder neergelegd!

Dat laatste kan men bij het afscheid van ds Doornbos niet zeggen.

Daarom te meer doet dit heengaan pijn.

We prijzen ons gelukkig dat een bloemlezing van hetgeen ds Doornbos schreef door de uitgeverij van de kerkbode werd gebundeld: 'Kerk zijn en in de kerk zijn'. En we zouden wel wensen dat er nog eens zulk een bundel verschijnen mocht.

Onze beste wensen en gevoelens van blijven-de dankbaarheid vergezellen de emeritus van Wormer, die op 2 oktober zijn drie en zeventigste verjaardag mocht vieren.

De Here geve hem nog een goede levensavond.

G. Visee.

Aantekeningen bij de Kerkenordening

XIX

Kerkvisitatie

Prof. H. Bouwman schrijft in Gereformeerd Kerkrecht II blz. 157: „Deze visitatie der kerk is zo oud als het kerkelijk leven zelf. De apostelen bezochten de verschillende gemeenten. Van Petrus wordt verhaald: 'En het geschiedde als Petrus alom doortrok dat hij ook afkwam tot de heiligen die te Lydda woonden' (Hand. 9 : 32). Paulus' doortrok Syrië en Cilicië, versterkende de gemeenten' (15 : 41)”. En verder: „Het lag in de aard der zaak dat ook de opvolgers der apostelen traden in hun spoor”. Als men in het bezoek van Petrus aan Lydda kerkvisitatie wil zien kan men van alles wat men instelt zeggen dat het in de Schrift gefundeerd is. Men kan het zo vreemd niet doen of er is in de Bijbel wel wat te vinden dat er heel in de verte wat op lijkt. Bouwman spreekt van de opvolgers der apostelen, maar de apostelen hebben nooit opvolgers gehad. Als Paulus aan de gelovigen te Corinthe schrijft: „Moet ik met de roede tot u komen?” is hij niet van plan om zich te dringen in de dienst van de opzieners der kerk van Corinthe maar om zijn eigen dienstwerk te verrichten waartoe hij als apostel was geroepen, maar kerkvisitatoren moeten heel voorzichtig zijn en heel veel wijsheid hebben of zij dringen zich in eens anders dienst, en dat is naar art. 80 van de kerkenordening een grove zonde.

Kerkvisitatie is een Rooms overblijfsel. Daar is ze niet mee veroordeeld. Iets is niet fout omdat de Roomsen het doen of omdat de Roomsen ermee begonnen zijn. De Roomsen hebben ook de Twaalf Artikelen en ik ben blij dat deze bij de reformatie niet afgeschaft zijn. Voor de beoordeling van goed of niet goed hebben we andere maatstaven. Men moet niet menen dat de kerkvisitatie bij Rome op het eind der middeleeuwen zo vlot ging en dat er geen strijd was over de vraag wie het recht had om te visiteren. De bisschop? De bisschoppen waren meest landsvorsten en hadden het daardoor veel te druk met allerlei wereldse aangelegenheden. En naast de bisschop waren er kerkelijke en andere machthebbers die hun privileges hadden waaraan de bisschop niet raken mocht. Toen in 1562 een paar visitatoren uit Utrecht in Drente kwamen om daar te visiteren was de deken van Drente daarover zo geblgd dat hij zei liever zijn ambt neer te leggen dan een visitatie toe te staan en zulk een inbreuk op zijn rechten te laten maken. En toen in 1571 visitatoren kwamen in het gebied van de heer van Montfoort zei deze hun dat ze eerst maar eens moesten zien dat ze in Utrecht zelf de zaken in orde kregen en als dat hun was gelukt dan kon men er eens over praten of hij, heer van Montfoort, hun een visitatie zou toestaan in zijn gebied.

De invoering van de kerkvisitatie in de gereformeerde kerken is zo vlot niet gegaan. Er waren voorstanders en tegenstanders. Art. 44, zoals we het nu in de kerkenordening vinden, is duidelijk een compromis om zowel voorstanders als tegenstanders tevree te stellen. De sterkste drang om kerkvisitatie in te voeren kwam uit Zuid-Holland en uit Gelderland, de grootste tegenstand uit Noord-Holland en uit Friesland. Dat er een sterke drang om kerkvisitatie in te voeren uit Gelderland kwam is eigenaardig want wij horen uit Gelderland uit die dagen ook een besliste afwijzing van kerkvisitatie.

Op de synode van Middelburg 1581 was de zaak van de kerkvisitatie ter sprake geweest. De synode had het afgewezen omdat het „onnoedich ende zorghelick” was. Op de synode van Den Haag 1586 kwam de zaak weer ter sprake. De synode besloot dat de classes visitatoren konden benoemen „daer sulcx noot zijn sal”. De aanhouder wint en had al iets verkregen.

En nu Gelderland. De synode van Zutfen 1596 hield zich aan de uitspraak van Middelburg 1581 en besloot met betrekking tot kerkvisitatie: „Daar de nationale synode voor onnodig en zorgelijk acht inspecteurs of superintendents in de classes aan te stellen en die aangesteld zijn aan te houden, zo heeft de synode zulk een instelling, in overeenstemming met de 64ste vraag te Middelburg, geheel afgeschaft en besloten dat zulke visitaties niet meer tot verzwakking van de classes zullen geschieden, opdat de goddelijke gelijkheid der dienaren des woords des te beter onderhouden worde.”

Maar de synode van Gelderland van het jaar daarop, 1597, samengekomen te Nijmegen, besloot heel anders. Die besloot dit: „Omdat het geval zich voordoet dat zonder de inspectie der classes veel onordelikheden insluipen, zijn de respectieve kerken van Nijmegen, Arnhem, Zutfen en Harderwijk belast iemand uit hun midden daartoe te committeren, totdat de classis van elke kerk gehouden zal worden, die dan vervolgens daarin zullen hebben te voorzien.”

Wat de ene synode heeft afgeschaft voert de andere synode weer in, en dat slechts een jaar later. En de volgende synode heeft zo'n haast met de wederinvoering dat ze niet eens kan wachten tot de vergaderingen van de classes hun werk kunnen doen. Ze wijst aan, of naar haar eigen woord belast, vier kerken om te doen wat der classes is, totdat de classes zelf op gang zijn. Vanwaar zo snelle verandering in zo korte tijd? Enig licht daarover gaat ons op wanneer wij de samenstelling van beide synoden eens gaan vergelijken. Op de synode van Zutfen 1596 waren zestien afgevaardigden uit Gelderland met twee gasten gezonden door de synode van Overijssel en geen gecommiteerden van het hof van Gelderland. Op de synode van Nijmegen

TE BERDE

In „Tijd en Taak”, onafhankelijk weekblad voor Evangelie en Socialisme van 3 sept. jl. stond een leerrijk artikel van de heer J. van den Doel. In dit artikel spreekt de schrijver zijn vrees uit dat het weldra gedaan zal zijn met de democratie. Zijn redenen hiervoor zijn: 1e, er zijn te veel partijen, 2e, er zijn nog steeds confessionele partijen en 3e, de PvdA, zelfs de PvdA gaat nu ook aan politieke onduidelijkheid lijden. Over dit laatste schrijft hij het volgende:

„Als de confessionele partijen met twee of drie standpunten de verkiezingen ingaan zal dat niemand verbazen; ook al veroorzaakt het verwarring. Doch het Babylon van democratie wordt volmaakt als ook de PvdA zich als kameleon tegenover de kiezers presenteert. Is de PvdA nu voor of tegen „het” huwelijk? Is zij nu voor of tegen belastingverlaging? Is zij nu voor of tegen de Amerikaanse interventie in Vietnam? De kiezers weten het niet meer.”

Hier onderbreken we de schrijver even. De kiezers zijn sinds de verklaring van het PvdA-partijbestuur van 1 sept. jl. o.a. over het inkomen van de Kroon en over de vestiging van generaal von Kielmansegg als NAVO-kommandant in ons land, nog meer in de war gekomen. De klachtenlijst van de schrijver kunnen we een nog aktueller accent geven door de volgende vragen er aan toe te voegen: Is de PvdA nu voor of tegen de monarchie? Is zij nu voor of tegen de NAVO? Ook dat weten de kiezers niet meer.

De nood moet wel hoog gerezen zijn dat een PvdA-schrijver er niet tegen op ziet met deze openlijke hartekreet zijn partij zulk een steek in de lendenen toe te brengen.

Immers tot op heden heeft de PvdA steeds beweerd dat zij, dankzij het feit dat ze een confessieloos gezelschap was, de partij was waar niet gedraaid of geschipperd behoefde te worden, omdat ze éénsgezind in doelstelling zich kon presenteren. Dat.. kan.. nu.. niet.. meer!! Er was nog iets dat dit artikel duidelijk openbaarde.

Volgens de schrijver kwam de politieke onduidelijkheid ook sterk naar voren door het ontbreken van één werkelijke partijleider. We leven zijns inziens in de periode van het collectieve leiderschap.

„Dit (collectieve leiderschap — W) wordt door de partijleiding gerechtvaardigd met de zgn. theorie van de concentrische cirkels: De ministers bepalen het PvdA-beleid op korte termijn; de fractie bepaalt het PvdA-beleid op middellange termijn...; het partijbestuur bepaalt het PvdA-beleid op lange termijn... Zo ontstaan drie concentrische ringen: de vertegenwoordiging in het kabinet met Den Uyl (we citeren goed, er staat niet Vondeling — W) als leider; de fractie met Nederhorst als leider en het partijbestuur met Tans als leider. In theorie lijkt deze constructie erg democratisch, maar... stel dat de PvdA een verkiezingsnederlaag lijdt. Wie kan dan door partijraad en partijcongres verantwoordelijk worden gesteld? Vondeling wiens financiële beleid faalde? Nederhorst wiens fractie het besluit nam aan de regering deel te nemen, Tans wiens partij onvoldoende socialistisch is?” Tot zover dit artikel.

Opmerkelijk is dat als kandidaten voor de rol van zondebok naast elkaar genoemd worden een minister, een **regeringspersoon** dus, een Kamerlid, d.w.z. een persoon die naast anderen niet-als-onderdaan tegenover het kabinet staat en dus een **staatsrechtelijke** functie heeft en tenslotte een **privé**-persoon. Dat deze drie personen principiële verschillende verantwoordelijkheden dragen, ziet de schrijver kennelijk niet in. Zelfs kan men stellen dat de PvdA deze principiële verschillen niet kan inzien omdat zij de mening is toegedaan, dat zowel Ministers als Kamerleden dienaren van het volk zijn die door een partijraad of -congres ter verantwoording geroepen kunnen worden. Deze mening is in overeenstemming met het beginsel van de volkssoevereiniteit, d.w.z. het beginsel volgens welk de mens, het volk de bron is van alle gezag. Zij vergeten — dat mogen wij niet doen — dat zij dus ook uitgaan van een confessie, van een (on)geloofsbelijdenis. Wij menen dat niet alle aanhangers van de PvdA dit onderkennen en we zouden deze kunnen verwijten een gebrek aan religieuze zelfkennis. Dat kan en dat moet, maar wij... zijn wij geheel anders?

G.

Westerhuis.

het jaar daarop waren slechts tien afgevaardigden uit Gelderland en daarvan slechts vier die ook op de vorige synode waren geweest, en slechts één gast uit Overijssel en ook een ander, niet een van de twee die ter vorige synode waren geweest. Maar nu waren er wel twee gecommiteerden van het hof van Gelderland. En daar was Johannes Fontanus, predikant van de kerk van Arnhem. Die was het vorige jaar niet ter synode geweest. En Fontanus was een man van grote invloed in Gelderland. Fontanus was een Duitser van geboorte en van opvoeding. Hij had in Duitsland gestudeerd, te Heidelberg, onder Ursinus, en had daar de aandacht getrokken door zijn gaven. In Duitsland was hij predikant geworden en na enige jaren van predikant van een gemeente in het leger gekomen als legerpredikant. Met de troepen van Hans Casimir was hij naar de Nederlanden afgezakt en in Arnhem terecht gekomen. Tenslotte was hij predikant geworden van de kerk van Arnhem. Fontanus had in Heidelberg gestudeerd onder Ursinus en Ursinus vond hem een goed leerling. Wat zijn dogmatiek betreft wil ik hem niet van Lutherije verdenken. Maar Fontanus was een echte Duitser en als echte Duitser kon hij democratie niet begrijpen. Hij was een ijveraar voor de macht en het gezag van meerdere vergaderingen. Visitatoren, inspecteurs in de kerken, naar Duits model superintendents, dat waren mannen naar zijn hart. Bovendien was Fontanus een drijver: orde moet er zijn! Wanneer wij de samenstelling van beide Gelderse synoden vergelijken komt vanzelf de gedachte boven dat het Fontanus gelukt is met behulp van de twee gecommiteerden van het hof van Gelderland, en gezien het klein aantal afgevaardigden dat opgekomen was, de kerkvisitatie er door te jagen. De afgevaardigden van de classis Harderwijk waren niet gekomen, enkele afgevaardigden uit andere classes waren ook niet verschenen. Waarom niet? Hun redenen worden niet vermeld. Wel vinden we vermeld dat de synode oordeelde dat hun redenen ongegrond waren. Hadden ze genoeg van het drijven en van de herrie die daar altijd mee samen gaat?

Er waren in die dagen meer vreemde gedachten. Op de synode van Den Haag 1586 was de vraag ter sprake gekomen of het niet goed was een kerkeraad in te stellen boven alle kerken, een kerkeraad bestaande uit politieke en kerkelijke mannen, ambtsdragers van de kerk en mannen van de regering samen. De synode was nog zo wijs zulk een opper-kerkeraad niet in te stellen, maar dat het gevraagd kon worden zegt ons dat velen in die dagen nog weinig inzicht in de kerk hadden.

Nu, na bijna vier eeuwen, valt het niet zo moeilijk te zien waar de fouten bij de broeders van toen zaten. Twee fouten uit die tijd springen vooral in het oog. De ene is dat ze geloofden aan een volkskerk, de andere dat ze zoveel verwachtten van ordemaatregelen.

Ze geloofden aan een volkskerk. Ze beleden het geloof aan een volkskerk niet, maar ze geloofden er wel aan. Ze waren ook in dat geloof opgevoed. De Roomse Kerk omvatte geheel het volk. Wie onder het volk niet mee wilde doen, die moest naar de begrippen van Rome worden uitgerooid. Men wilde de kerk reformeren, dus het volk omzetten. Waar het volk ook was, daar was ook de kerk, naar de begrippen van de volkskerk. De toestand van deze zogenaamde volkskerk was alledroevigst. De grote menigte was niet Rooms en niet van de nieuwe leer maar spotte zowel met het een als met het ander. Men zag voor zijn ogen dat de kerk op vele plaatsen afgestorven, dood was, maar men kon zijn ogen niet geloven. Wat er aan te doen? Stuur er visitatoren op af, inspecteurs, en roep de sterke arm van de overheid te hulp. Maar ordemaatregelen, al of niet samen met de gewapende macht, maken van de mensen geen andere mensen, en als de mensen geen andere mensen worden wordt geen kerk gereformeerd. En om van de mensen andere mensen te maken, daarvoor heeft de Here de prediking van het Evangelie aangewezen en geen ordemaatregelen.

Ten laatste is kerkvisitatie toch in de kerkenordering opgenomen, niet voor gevallen „daer sulcx noot zijn sal”, zoals in 1586 nog werd gezegd, maar als een gewone instelling. Ze is geregeld in art. 44 van de kerkenordering dat zo luidt:

„De classe zal ook enige harer dienaren, „ten minste twee, van de oudste, ervarenste en geschiktste, autoriseren om in alle „kerken, van de steden zowel als van het

„platteland, alle jaar visitatie te doen en „toe te zien of de leraars, kerkeraden en „schoolmeesters hun ambt getrouwelijk „waarnemen, bij de zuiverheid der leer „verblijven, de aangenomen orde in alles „onderhouden, en de stichting der ge- „meente, ook der jonge jeugd, naar be- „horen, zoveel hun mogelijk is, met woor- „den en werken bevorderen, teneinde zij „diegenen die nalatig in het een of ander „bevonden worden intijds mogen broeder- „lijk vermanen en met raad en daad alles „tot vrede, opbouw en het meeste pro- „fijt der kerken en scholen helpen dirige- „ren. En iedere classe zal deze visitatoren „mogen continuëren in hun bediening zo „lang het haar zal goeddunken, ten ware „dat de visitatoren zelf, om redenen waar- „van de classis oordelen zal, verzochten „ontslagen te worden.”

't Is duidelijk dat dit artikel een compromis is. Zij die evenals veertig jaar tevoren in Middelburg kerkvisitatie zorgelijk achtten werden gerustgesteld. 't Was er alleen maar om te doen om eens te informeren naar de welstand en wie kan er wat op tegen hebben dat men eens naar de welstand komt informeren? Bovendien, al maar tot meerdere geruststelling, zouden alleen maar de oudste, ervarenste en geschiktste worden gezonden om naar de welstand te informeren. En als er eens gewezen moest worden op iets dat nog wel beter kon, dan moest dat broederlijk worden gedaan, niet uit de hoogte en met gezag. Was het oude, ervaren, en geschikte mannen niet toevertrouwd zulk een woord te spreken? Hoe zou dat zorgelijk kunnen zijn? Hoe lichtschuw moest een mens wel zijn als hij zich daar nog zorgen over maakte?

Mannen als Fontanus hadden ook wat gekregen, de ijverars voor centralisatie van de regering der kerken, en voor een straffe regering. Zeker hadden ze niet alles wat ze graag hadden willen hebben maar de deur was open en de weg vrij. Hoe voorzichtig art. 44 ook gesteld was, er stond wel iets in waar wel wat van te maken was. Sprak art. 44 niet van autoriseren? Wie zou hun dan beletten om met autoriteit op te treden? „Autoriseren”, wat is daar al niet uit te halen? Dat kon te gemakkelijker als men het zich niet lastig maakte met de vraag hoe een classicale vergadering, die zelf geen autoriteit over de kerken heeft, anderen tot autoriteiten over de kerken maken kan. Indien er vermaand moest worden moest er broederlijk vermaand worden, zei art. 44, maar dat raakte hun autoriteit niet want ambtsdragers van de gemeente mogen ook niet onbroederlijk zijn in hun vermaan al wordt het vermaan ook wat scherp.

Wat komt er van een kerkvisitatie terecht? Dat hangt af van de visitatoren en van de ambtsdragers van de kerk die gevisiteerd wordt. Weten de visitatoren hoe de kerk des Heren naar het Woord des Heren geregeerd moet worden? En weten de predikant en de ouderlingen dat? En zijn ze van beide kanten van plan zich daaraan te houden? En zullen ze daarbij ervoor waken dat men noch van de ene noch van de andere kant over de schreef gaat?

Art. 44 is een vruchtbare wortel geweest waaruit ontelbare reglementen zijn voortgekomen. Welke classis heeft niet haar visitatieregeling? En al is zo'n regeling ook opgemaakt om enigszins een leidraad te hebben waaruit onervarenen kunnen leren wat een visitatie eigenlijk is, het hoeft niet lang te duren of de regeling kan tot wet geworden zijn. Zulke reglementen zeggen dan dat men door de kerkvisitatie meer wil hebben dan ervaren en geschikte mannen eens te laten vragen naar de welstand van de kerk die gevisiteerd wordt. Als de goede wil er niet is, of als het juiste inzicht ontbreekt, baat zelfs een voorzichtige en duidelijke formulering als van art. 44 niet.

't Was niet alleen in de 17e en de 18e eeuw dat men reden had om te klagen over ontarding van de kerkvisitatie. De broeders van 1581 hadden gelijk toen ze zeiden dat de zaak zorgelijk was.

Als visitatoren zullen gezonden worden van de oudste, ervarenste en geschiktste dienaren, maar hoe vaak gebeurt het niet dat jonge en onervaren dienaren invallen en visiteren? Kerkvisitatie staat immers in de kerkenordering en dus moet ze doorgaan want velen zien de kerkenordering als de wet en de wet moet gehandhaafd worden. Maar wie onervaren en ervoor ongeschikte mensen op kerkvisitatie uitstuurt doet tegen de kerkenordering.

Het is voorgekomen — ik spreek uit eigen

ervaring — dat ter classicale vergadering uitvoerige rapporten van de gehouden visitaties werden uitgebracht en die rapporten in bespreking werden gegeven. Daarbij werden de kerken een voor een uitgekleeft en werden alle afwijkingen van het lichaam der kerk aangewezen — voor de ogen van de jonge, onervarene en ongeschikte. Al waren alle kerken ook recht van lijf en leden zonder enig gebrek, dan kwam dat nog niet te pas. Dat lijkt niets op een kerkvisitatie naar art. 44 van de kerkenordering.

Hoe vaak zijn in de veertiger jaren kerkvisitatoren verschenen, soms niet eens gezonden en niet geroepen, om een kerk gebonden te brengen onder het synodaal bestuur, of, als dat niet gelukte, de kerk kapot te maken.

Art. 44 spreekt van alle jaren visitatie doen. Dat is de opdracht aan de visitatoren. Van een buitengewone kerkvisitatie staat er niets in. Eenmaal per jaar vragen naar de welstand is voldoende. Maar velen zien in de visitatoren mannen waarvan men geschikt gebruik kan maken om orde op zaken te stellen als het mis gaat. En sommige visitatoren zien zichzelf ook wel zo. Vandaar de buitengewone visitaties. Wil een kerkeraad een buitengewone visitatie dan moet hij die in elk geval aanvragen bij de vergadering van de classis, en de visitatoren moeten wachten tot ze gezonden worden.

Het is in een van de vrijgemaakte kerken gebeurd dat een deel van gemeente moeilijkheden had met de kerkeraad. Dat deel der gemeente riep de kerkvisitatoren te hulp. Het verzoek kwam niet van de opzieners der gemeente maar van leden der gemeente. Toch gaven de visitatoren aan de roep gehoor en verschenen ze in een vergadering van leden der gemeente. Die vergadering stond niet onder leiding van de opzieners der gemeente, ze was veeleer tegen de opzieners gericht. Hoe goed de visitatoren het ook bedoeld zullen hebben en hoe bereid ze ook zullen zijn geweest om te helpen, wat ze deden was zich dringen in eens anders dienst.

't Is ook voorgekomen dat visitatoren na afloop van de visitatie eigenhandig aantekening van de gedane visitatie maakten in het notulenboek van de kerkeraad, en — erger nog — samen met de kerkeraad de notulen van de vergadering van de kerkeraad met de visitatoren vaststelden. Daar deden ze alsof ze gelijkge-rechtigde leden van de kerkeraad waren en mede-opzieners van de gemeente. Misschien wisten de opzieners der gemeente, predikant en ouderlingen, niet beter of het hoorde zo, en misschien wisten de visitatoren ook niet beter. Niet alleen heerszucht en aanmatiging voeren op zijpaden, ook onwetendheid en gebrek aan inzicht kunnen van het rechte pad afvoeren. Ik denk dat de broeders van 1581, die kerkvisitatie zorgelijk vonden, zowel aan het een als aan het ander zullen hebben gedacht.

We leven in andere omstandigheden dan onze vaders in de 17de eeuw. Er zijn geen dorpen meer met toegangswegen zo slecht dat men er in de winter alleen nog te voet of te paard kan komen. In de 17de eeuw had men geen dagbladpers en geen kerkelijke pers. Daar zat de predikant de hele lange winter opgesloten in zijn dorp en hoorde van de buitenwereld niets. Toen had het zin om er eens een paar broeders heen te zenden en daardoor een teken te geven van belangstelling en van medeleven, en om eens met zo'n predikant op zijn eenzame post te praten, het zal een verademing voor de man zijn geweest; en toen had het zin ook eens met de mede-opzieners te praten om hen te sterken in hun moeilijkheden. Maar nu in onze dagen met overal goede wegen en met de moderne middelen van verkeer, met een dagbladpers en een kerkelijke pers zo overvloedig dat niemand het bijhouden kan, en daarbij nog radio en televisie, nu is er in Friesland geen da of geen kum in enig arteradeel, om met Potgieter te spreken, en in Brabant geen aart of geen oord, aan de rivieren of op de hoge zanden, of men weet er 's avonds wat er 's morgens is gebeurd, waar ter wereld ook er wat is voorgevallen. En is er een plaats „daer sulcx noot zijn sal”, men is er in een ommezien zowel in de winter als in de zomer.

Wie ter kerkvisitatie gaat moet bedenken dat hij komt in eens anders huis en dat er niemand is die hem machting kan om in het huis van een ander huiszoeking te doen. De Here heeft opzieners over elke gemeente geroepen maar geen opzieners over een groep van kerken. Ook de meerdere vergaderingen hebben geen opzicht over de kerken. De zogenaamde gevallen van onmacht en wanbestuur, waarbij dan het kerkverband het werk van de opzieners der ge-

meente met recht zou overnemen, zijn een vinding van een wereldse geest en een verwijt aan Christus, de Koning der kerk, dat Hij halverwege op de goede weg is blijven staan omdat Hij in het begin wel apostelen heeft gegeven met apostolische macht over alle kerken, maar na het wegvallen der apostelen verzuimd heeft anderen met zulke macht te bekleden. Laten wij niet wijzer willen zijn dan de opperste wijsheid en vertrouwen hebben in de wijsheid Gods en het daarmee durven te wagen.

K. Doornbos.

TOEN...

*Ik heb een broer, maar 't is mijn broeder niet;
Hij heeft zijn eigen kerk, ik heb de mijne.
Ik merk dat hij het onderscheid niet ziet.
Dat doet mijn open wonden feller schrijnen.*

*Hij hoort mijn woorden zelfverzekerd aan,
Maar niet-gehinderd draaft hij dan weer verder
En laat mij met mijn argumenten staan.
Straks is hij in zijn kudde misschien herder.*

*O zijn bedoeling is natuurlijk goed.
Maar dat is niet compleet zonder bedenking.
Niet wat men goed bedoelt, maar wat men doet,
Bepaalt de stand van 't stuurwiel, of de
zwenking.*

*Breek toch die spanning tussen boeg en roer!
En word dan weer als eerst mijn broeder, broer.*

K. 1946

J. P.

EN NU...

*Ik heb een broer, maar 't is mijn broeder niet;
Hij heeft nog steeds zijn kerk en ik de mijne.
Hereniging ligt niet in ons verschiep.
Elk heeft het zelf te druk met eigen pijnen.*

*Wij spreken niet zoveel meer over toen.
Ik zou niet weten wat ik nu moest zeggen.
„Kom ga met ons en doe zoals wij doen“?
Een drenk'ling zou een and're willen dreggen.*

*Mijn brave broeders stenigen elkaar.
Natuurlijk in Gods Naam; die is geduldig.
Soms tillen ze opeens niet meer zo zwaar,
En blijven, afgewend, het antwoord schuldig.*

*De broeders zijn verkeerd... in tegenstanders.
En daarom zwijg ik, broer, ik kan niet anders.*

V. 1966

J. P.

Een schrijver en zijn recensenten

Het eerste nummer van DE VUURBAAK, orgaan ten dienste van de vereniging van vrienden van de vuurbaak, is gewijd aan Rudolf van Reest en diens jongste roman De Wilde Christen. Dit eerste nummer is om verschillende redenen interessant, ook voor de lezer die R. v. R. niet kent, of diens laatste roman niet gelezen heeft.

Op de tweede, derde en vierde pagina van het Vuurbaaknummer is een soort Rudolf van Reest-Van Spronsen-biografie-interview-biografie geplaatst. Nu houd ik niet van dergelijke rariteiten, want het interesseert me helemaal niet dat de heer Van Spronsen een Renault-8 bezit. Maar ik wil deze mug niet uitzeven, want er is ook nog een kameel die niet door mijn keelgat wil. Ik bedoel dit. De interviewer heeft één uitspraak van de heer Van Spronsen vet laten drukken en omranden n.l. „Ik heb altijd getracht de Kerk centraal te stellen“. Ik heb lang over deze uitspraak nagedacht. Ik begreep hem namelijk niet goed. Is de kerk (mag ik dit woord zonder hoofdletter schrijven?), is de kerk het hoofdmotief van alle romans van Van Reest? Het is mogelijk, maar het lokt mij niet tot lezing van andere romans van de schrijver. Alleen genieën kunnen het zich veroorloven hun hele leven over één motief te schrijven. Ik heb ook nog aan een andere uitleg van dit afo-

risme gedacht n.l. dat de kerk om zo te zeggen zijn enige troost in leven en sterven is geweest en nog is. Maar aangezien de heer Van Spronsen even verder beweert, dat hij de tweede helft van zijn leven helemaal door K.S. hervormd is, heb ik de tweede uitleg maar laten schieten.

Even verder in het artikel staat: „Een roman moet levensecht zijn, de door de schrijver gecreëerde figuren moeten mensen worden van vlees en bloed“. Dit citaat brengt ons tot het volgende artikel in De Vuurbaak, dat van de hand van de heer Ben Doornbos is, en dat helemaal gewijd is aan de recensies over De Wilde Christen. Enige recensenten leveren vooral op dit punt kritiek op het boek. Zo schreef dominee Velema: „...de schrijver moest ons nu ook eens een boek geven, waarin geen karikatuur werd gegeven, maar waarin het echte geloofsleven werd getekend. En waarom alleen steeds deze karikatuur? Waarom ook niet de karikatuur van de „ware-kerk-fanatic“? Andere recensenten wijzen erop dat de dominee wat te onnozel is voorgesteld, dat de figuren al te zeer volgens een zwart-wit schema zijn getekend.

Veel minder recensies hebben de stijl van dit werk besproken. Ik vind dit een tekortkoming in een recensie. Le style est l'homme même, zei een Frans geleerde eens. Ook daarom mag men het stijlelement van een boek bij een recensie niet verwaarlozen. Typerend is, dat sommige recensenten in de volgende trant schreven: ondanks stijlfouten en spelfouten enz. heeft deze roman me overtuigd.

Aan het slot van zijn bloemlezing uit de recensies plaatst de heer Doornbos een kritische beschouwing, die ik hieronder in zijn geheel overneem.

Bij het doornemen van al deze recensies werden we nog weer versterkt in onze mening, dat het schrijven van een roman een hachelijke onderneming is! Tot hoever mag de verbeelding van de auteur gaan, met name bij het zich inleven in de zonde? We denken in dit verband b.v. aan een uitspraak van Prof. Dr. F. W. Grosheide „God gebiedt ons in Zijn Woord niet om te dicht en te schilderen. Gelukkig niet, maar Hij gebiedt ons wel zijn geboden te houden voor ons leven, de zedewet in de eerste plaats. Dat geldt ook voor de kunst“ („Theologie en kunst“ in „Wetenschap en kunst“. Voordrachten gehouden door Prof. F. W. Grosheide e.a. pag. 12 Kampen, 1954).

En in hoeverre kan de voorzienigheid Gods („door welke Hij hemel en aarde, mitsgaders alle schepselen, gelijk als met zijn hand nog onderhoudt, en alzo regeert, dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijze en drank, gezondheid en krankheid, en alle dingen, **niet bij geval, maar van zijn vaderlijke hand ons toekomen**“) een reële factor zijn in een roman? Want voor de christen-auteur zal het antwoord op vraag 28 van onze Heid. Catechismus „Waartoe dient ons, dat wij weten, dat God alles geschapen heeft, en door zijn voorzienigheid onderhoudt?“ toch geen quantité négligeable, (een te verwaarlozen factor) mogen zijn bij zijn literaire arbeid?! En zal bij de opbouw en uitwerking van een roman de reële geloofsfactor „dat alle schepselen alzo in zijn hand zijn, dat zij tegen zijn wil zich noch roeren, noch bewegen kunnen“ niet dikwijls in conflict komen met de „wetten der logica en der psychologie“?

En de moeiten van de auteur in dit opzicht zijn ook de moeiten van hen die geroepen zijn tot het beoordelen van hun werk. De bovenstaande recensies vormen daarvan een duidelijke illustratie.

Ook de recensent zal immers niet aan „Zondag 10“ voorbij kunnen gaan. In hoeverre kunnen zij de inhoud daarvan echter aanvaarden als een reële factor in een roman?

De heer K. de Boer b.v. kan het ongeval, waardoor er uiteindelijk bekering komt, tenvolle aanvaarden als een reële mogelijkheid („is het leven soms niet boeiender dan de meest spannende roman“), terwijl Henk Kisteman van „deus ex machina“ spreekt in dit verband en het onnatuurlijk vindt (Vraag: is voor de ongelovige het geloof-in-de-voorzienigheid-Gods op zichzelf al niet een irrealistische dwaasheid, een soort deus ex machina?). En ook door de heer Vreeken wordt de „geijkte krachtdadige bekering“ flink over de hekel gehaald en wordt de auteur er een verwijt van gemaakt, dat hij „zijn ideeën over kerk en geloof“ voorop gesteld heeft bij het schrijven van dit boek (Vraag: maar de

recensent dan? Dient hij dan ook niet te recenseren los van „zijn ideeën over kerk en geloof“? En kan dat? Mag dat? En doet de heer Vreeken dat ook zelf?). En daarmee zitten we al midden in de problematiek, die ondergetekende het schrijven van een roman als een hachelijke zaak deed kwalificeren.

Mogelijk kan later nog eens nader op deze problematiek worden ingegaan in ons blad. Het lijkt ons de moeite waard. Zelf zijn we er nog niet klaar mee, willen we wel eerlijk opbiechten. We laten ons echter graag onderrichten. Wie reageert?

Deze vraag porde me tot het schrijven van dit artikel. Ik wil Doornbos' beschouwing op de voet volgen, en mijn gedachten erover neertypen.

Is het schrijven van een roman een hachelijke onderneming? Ik dacht dat een schrijver een roman schrijft, omdat hij het niet laten kan. Hij heeft een soort jeuk, die hij alleen maar verdrijven kan, door het papier met een pen te krabben, zei iemand eens.

De heer Doornbos vraagt tot hoever de verbeelding mag gaan, met name bij het zich inleven in de zonde. Ik dacht, dat ieder zich wel niet in „de“ zonde (wat is dat?) inleeft, maar dan toch wel in zonden van zichzelf en van de ander. Helaas te veel in die van de naaste. Wie zich niet in zijn zonde inleeft, kan nooit roepen: „Ga uit van mij, want ik ben een zondig mens.“

Ik hoop dat ik de volgende vraag van de heer Doornbos begrepen heb. Hij vraagt in hoeverre de voorzienigheid Gods een reële factor kan zijn in een roman.

Bedoelt de heer D. dat in een roman gezegd of gesuggereerd moet worden, dat alles wat in de wereld van die roman gebeurt, zo gebeurt omdat God het zo wil?

Als dit de bedoeling van de vraag is, begrijp ik de moeilijkheid niet. Als ik mijn hoofd stoot, zeg ik gewoon: au! en ik zeg niet: dit gebeurt niet bij geval enz. Dat is wel zo, maar ik zeg het eenvoudig niet. Bij een andere gelegenheid spreek ik wel over Gods voorzienigheid. Als nu een romanfiguur dit ook doet, dan laat de auteur hem niets gekst doen.

Bij de volgende vraag kan ik de heer Doornbos helemaal niet meer volgen. Hij vraagt of bij de opbouw en uitwerking van de roman de reële geloofsfactor (deze woorden begrijp ik al niet) dat God regeert, niet dikwijls in conflict zal komen met „de wetten der logica en der psychologie“. Ik geef toe, dat er in dit leven dingen gebeuren waar een mens met zijn verstand niet bij kan. Waarom krijg ik iedere dag voldoende te eten? Waarom vernietigt God in toorn niet de Vrijgemaakte kerken? Ik begrijp er niets van, maar het gaat niet in tegen de wetten der logica. In een roman van Rudolf van Reest wordt iemand — zoals we dat dan zeggen — krachtdadig bekeerd. Dáártegen richt zich de kritiek van enige recensenten niet. Ze werden alleen maar geïrriteerd door de vlotte, de geijkte manier waarop de schrijver dit deed.

Op mijn opmerking dat de schrijver „zijn ideeën over kerk en geloof“ voorop gesteld heeft, reageert de heer Doornbos met enige vragen.

Dient de recensent niet te recenseren los van zijn ideeën over kerk en geloof? Kan dat, mag dat, doe ik het? Ik zou zeggen: het moet. Maak met alle ideeën en alle theologieën maar de kachel aan. En de heer Doornbos zou mij een dienst bewijzen, indien hij mijn IDEEËN over kerk en geloof zou aanwijzen.

Helaas moet ik constateren, dat de vragen van de heer Doornbos ons niets verder brengen. Ze zijn m.i. ook niet de moeite van het bestuderen waard. Er is dacht ik maar één vraag die de moeite waard is n.l. zal een goeie romanschrijver in onze kerken ook geduld worden? Of moet hij dan lid zijn van de bond van Vrijgemaakt Gereformeerde Schrijvers? Ik kan me bijv. niet voorstellen dat een waarlijk goeie romanschrijver, zoals bij voorbeeld de schrijver van „Kinderen in verstand en boosheid“, in een van onze kerken in stad Groningen met rust gelaten zou worden. Een kerk krijgt de romanschrijver die ze verdient, zegt men wel eens. Ik hoop dat het niet waar is. Maar ik vrees, dat het voor onze kerken wel opgaat.

Z.

A. L. Vreeken.

Brief uit Zuid-Afrika

Enschede, 20 september 1966

IV

Beste Lezers!

Tenslotte nog een kort briefje over onze thuisreis. Die begon vrijdagavond 16 september op de Jan Smitslughawe. De laatste dag brachten we door in de gastvrije pastorie van ds V. E. d' Assonville, waar onze tournee ook was begonnen. Hij liet mij nog op een bandrecorder de preek over Ezechiël 24 : 15-27 horen, die hij gehouden had de afgelopen zondag naar aanleiding van het overlijden van dr. Verwoerd. Geen spoor van persoonsverheerlijking in deze preek, maar een ernstige oproep tot bekering onder Gods slaande hand over het volk van Zuid-Afrika.

Op de luchthaven waren verschillende brs en zrs aanwezig om ons te groeten. Dr. Boessenkool was er met zijn vrouw en enkele gemeentelieden. Dr. van der Waal was helaas de laatste week, dat wij in Pretoria waren, ziek. We brachten nog wel een bezoek aan de pastorie, waar een fantastisch mooie tuin bij aangelegd is. Dr. van der Waal is een groot bomen- en plantenkenners en het is een lust bij zijn huis rond te kijken. Om ongeveer half elf koos de „Renown” een Bristol-Brittania-vliegtuig, waarmee we terugvlogen, het luchtvaart. Beneden ons zagen we de vele, vele lichten van de Witwatersrand, Jo'burg en Pretoria, waar we veel nieuwe en oude vrienden en bekenden achterlieten. Met een snelheid van 350 mijl per uur joeg nu het machtige vliegtuig met ongeveer 100 passagiers naar het Noorden, huiswaarts.

Vliegen is altijd weer een sensatie. In de nacht nog waren we al weer in Leopoldville, de hoofdstad van de Congo. En vandaar vlogen we in één ruk door naar Malta, ongeveer 10 uur vliegen. Onder je ligt dan dat geheim-

zinnige, grote, Afrikaanse continent, met zijn rivieren en oerwouden. En de laatste uren vlogen we achter elkaar boven de woestijnen van de Sahara, onafzienbaar gele, zanderige rotsachtige grond, waarop geen menselijk leven te bespeuren valt. We zouden zaterdagmiddag om tien over twee op Malta landen. Maar toen we precies op die tijd bij het eiland arriveerden, woedde er een hevige donderstorm. Daardoor moesten we een uur lang rond het eiland blijven cirkelen tot de bui was uitgewoed, en soms zaten we er ook middenin. Bliksemflitsen zag je aan weerszijden van het vliegtuig en soms werd het toestel heen- en weergesmeten als een veertje. Precies om tien over drie zagen we opeens de stijle rotswand van het eiland uit zee oprijzen en streken we neer. Ik moest aan Paulus denken die hier ook een storm meemaakte, en op dit eiland drie maand verblijf hield (Hand. 28 : 11).

Van Malta was het precies drie uur vliegen naar Bazel, waar we de „Renown” zouden verwisselen voor een aansluitend toestel naar A'dam. Maar door het oponthoud op Malta waren we te laat in Bazel. We werden toen voor de keus gesteld óf met de trein naar Arnhem óf de volgende morgen per vliegtuig naar Schiphol. Samen met de familie Scheele kozen we de trein, en zo waren we zondagmorgen 18 september om 8.20 in Arnhem, terug in het vaderland. Om ongeveer half twaalf waren we in ons huis in de Staringstraat, in de textielstad, terug, blij onze kinderen behouden weer te zien. Dankbaar waren we voor Gods bewarende hand op deze grote reis, dankbaar ook voor wat we mochten doen in Gods Koninkrijk op deze missie in de Republiek van Suid-Afrika.

Met hartelijke groet,
Uw broeder in Christus,

R. H. Bremmer.

De liefde is niet stijlloos, niet zelfzuchtig, niet bitter en ze houdt van het kwaad geen boek

Men heeft wel gemeend en gezegd, dat het Christendom vijandig staat tegenover de beschaving. Een christen zou over het algemeen maar een lomp en plomp mens zijn. Nu zijn er christenen, die lomp optreden. Maar dat is dan niet christelijk. En niet liefdevol. Want de liefde handelt niet onbeschaafd.

Als iemand iets onbehoorlijks doet zeggen we: Dat is geen stijl. Of: dat is geen manier. Dat is in strijd met de goede zede of gewoonte.

Welnu, de liefde handelt niet stijlloos. Gaat niet in tegen de goede zede.

Eén van de vertalingen zegt: Zij handelt niet onedel. Een andere: Zij kwetst niemands gevoel.

Een goed voorbeeld van stijlvol en stijlloos vinden we in Lukas 7. Een Farizeeër vroeg Jezus bij zich te eten. Waaraan deze voldoet. Maar Simon vindt het niet nodig om de Here Jezus naar goede zede te ontvangen. Hij had blijkbaar de Heiland niet lief. Dan komt er ook een zondares binnen. Zij heeft Hem wel lief en doet wat Simon heeft nagelaten. De Farizeeër handelt onedel. De zondares edel. Want we lezen in vs 44: „Daarop keerde Hij Zich tot de vrouw en zei tot Simon: Ge ziet die vrouw daar? Ik kwam uw huis binnen; gij hebt niet eens water over mijn voeten gegoten, maar mijn voeten zijn nat geworden door haar tranen en zij heeft ze met haar haren afgedroogd. Gij hebt Mij niet eens een kus gegeven, maar zij hield, sinds ik binnenkwam, niet op mijn voeten te kussen. Gij hebt mijn hoofd niet met olie gezalfd, maar zij heeft mijn voeten gezalfd met balsem”. De Farizeeër handelde onbeleefd, onbeschaafd, liefdeloos. En een zondares, waarop hij minachtend neerzag, maakte hem beschaamd.

Het kan in de kerk soms onbeschaafd en onbeschoft toegaan. Met verwaarlozing van de regels van fatsoen. Zó als het in beschaafde kringen niet voorkomt. Waar dat gebeurt heerst de liefde niet. Daar heerst de Geest van Christus niet. Daar hebben „vlees en wereld” de overhand. En alleen de duivel heeft er plezier in.

De liefde is niet zelfzuchtig. Zij zoekt niet haar eigen belang.

Dat is een wonderlijk ding in deze wereld. En een wonder van genade ook in de kerk. Want wij christenen zijn geen haar beter dan de heidenen. Van nature even liefdeloos en zelfzuchtig.

Wij zoeken ons eigen belang. Laat ik het scherper zeggen: Ik zoek mijn eigen belang en mijn eigen naam en mijn eigen voordeel. En dat geldt van ieder van ons. En tegen die zonde van zelfzucht hebben we dagelijks en volhardend te strijden. Het kost zelfoverwinning om te zoeken „wat van de anderen is”.

De partijen in Corinthe zullen ook wel eigen belang gezocht hebben. De Pauluspartij moest sterk en groot worden. En de Apollosclub moest zich handhaven. En de Petrusgroep moest groeien. Zo gaat dat met partijen.

Maar gaat het ook niet zo met kerken? Zoekt elke kerk niet haar eigen belang, groei, naam en positie? Natuurlijk meent elke kerk daartoe het volste recht en zelfs de plicht te hebben. Maar zou het goed zijn?

Toen ik eens schreef over mogelijke vereniging van Christelijke-Gereformeerden en Vrijgemaakten kwam een ongeruste broeder met mij praten. De prediking bij ons was zo goed en bij de anderen minder goed. Moesten wij „onze mensen” nu overleveren aan die minder goede prediking daar?

Toen heb ik hem gevraagd of hij die goede prediking dan niet gunde aan de broeders daar. Mochten zij daarvan dan niet profiteren? Moesten wij het goede alleen maar voor ons houden? Was dat liefde? (Tussen haakjes: ik betwijfel of de prediking bij ons wel zo best is en van de preken bij de Christelijke-Gereformeerden weet ik helemaal niets.)

Als we waarlijk liefhebben zoeken we niet alleen ons eigen belang. Ook niet van eigen kerk, nog minder van eigen groep. Dan zoeken we het heil ook voor andere kerken. Ja dan zoeken we het heil voor de wereld, die God heeft lief gehad en nog lief heeft. Zou de liefde het wel goed vinden, dat wij zo ijveren voor

eigen scholen en eigen verenigingen en eigen organisaties, waarin alleen plaats is voor eigen kinderen? Drijft ons daartoe de liefde, die „het hare niet zoekt”? Zouden we niet wat meer aan de anderen denken? In overeenstemming met Fil. 2: „Geeft niet toe aan partijzucht en ijdelheid, maar acht in ootmoed de ander hoger dan uzelf. Laat niemand alleen zijn eigen belangen behartigen, maar liever die van zijn naasten. Die gezindheid moet onder u heersen welke Christus Jezus bezielde”.

Hij heeft gelukkig niet aan Zichzelf gedacht. Maar aan ons. Ja aan heel de wereld, want tot haar ging zijn liefde uit. Zouden we Hem daarin niet moeten volgen?

De liefde wordt niet verbitterd. Zij laat zich niet verbitteren. Ze wordt niet giftig ook al halen anderen „het bloed onder de nagels vandaan”. Dat wil niet zeggen, dat christenen nooit bitter worden. We zien het om ons heen en merken het aan ons zelf. Maar als dat zo is beheerste de liefde ons niet.

Er is een goede „verbittering”. Dit woord wordt gebruikt van Paulus, wiens geest „pijnlijk getroffen” werd door de vele afgodsbeelden, die hij in Athene zag (Hand. 17 : 16). Het woord wordt ook gebruikt in Hebr. 10 : 24 waar de gelovigen worden vermaand om elkander te „prikkelen” tot liefde en goede werken.

Maar meestal is verbittering een slecht ding. Paulus en Barnabas kregen voor de tweede zendingsreis twist over de vraag of ze Johannes Marcus zouden meenemen of niet. Barnabas was er sterk voor en Paulus voelde er niets voor. „En er ontstond een verbittering, zodat zij uiteengingen”. Er is een vertaling die zegt: „Het meningsverschil liep zo hoog”. Dat lijkt me wat zacht uitgedrukt, waarschijnlijk om Paulus te sparen. Maar deze was een mens van gelijke bewegingen als wij. Die verbittering was niet goed. Ik stel me voor, dat ze met rode koppen en dichtgeklapte deuren uit elkaar zijn gegaan. Gelukkig hebben ze elkaar later weer gevonden.

Het is een natuurlijke zaak, dat een mens verbitterd wordt. Door plumpe behandeling, door onrechtvaardige bejegening. Maar het is niet goed. Want in verbittering spreekt een mens bitse woorden, die wonden en pijn doen.

We moeten oppassen, dat we in bepaalde omstandigheden niet sarcastisch worden. Dat we niet giftig reageren, als venijn naar ons gespoeten wordt. Vooral „spitse” naturen moeten daarvoor op hun hoede zijn. We overwinnen het kwade niet door het kwade, maar door het goede. We winnen een giftige tegenstander niet door ook van onze kant met gif te spuiten. We kunnen hem zo mogelijk wel overwinnen, maar niet winnen. En de liefde begeert niet te overwinnen, maar te winnen. Daarom laat ze zich niet verbitteren.

De liefde rekent het kwade niet toe. De mooiste vertaling vind ik: „Zij houdt geen boek van het kwaad”.

We zijn allemaal goede boekhouders. Als het de zonden van anderen betreft. Vooral het kwaad, dat óns aangedaan is, vergeten we niet licht. En vergeven we maar moeilijk. Terwijl we door eigen schuld haastig een streep zetten. Van eigen kwaad houden we zo geen boek.

Aan het slot van Matth. 18 vertelt de Here Jezus de gelijkenis van de „onbarmhartige dienstknecht”. Hem werden millioenen kwijt gescholden. De koning haalde er een streep door. Maar toen hij een mededienstknecht tegenkwam, die hem een f 50.— schuldig was liet hij hem in de gevangenis zetten, tot hij z'n schuld betaald zou hebben. Als dit de koning ter ore komt laat hij de knecht voor zich brengen en zegt: „Jij lelijke knecht, heel die schuld heb ik je kwijtgescholden, omdat je mij erom gesmeekt hebt. Had je dan geen medelijden moeten hebben met je mededienaar, zoals ik met jou medelijden heb gehad? En in toorn ontstoken leverde zijn heer hem over aan de beulen, totdat hij zijn hele schuld betaald zou hebben”.

Het kwaad, dat men ons aandeed, vergeten en vergeven valt ons niet licht.

Drie staatslieden schreven eens in een album, wat zij van vergeten en vergeven dachten. Guizot schreef: „In mijn lang leven heb ik twee regelen van levenswijsheid geleerd; de ene is: veel te vergeven, de andere: nimmer te vergeten”. Thiers had daaronder gezet: „een weinig vergetelheid schaadt de oprechtheid der verging niet”. Bismarck schreef: „wat mij aangaat, ik heb in mijn leven geleerd, veel te ver-

geten en mij veel te laten vergeven". De laatste kon blijkbaar niet gemakkelijk vergeven. Wat wel zeer menselijk, maar niet erg christelijk was.

Laten we ons zelf maar niet gemakkelijk vergeven. Maar wat anderen ons aandeden, laat ons dat vergeten en vergeven. Dat doet de liefde.

H. J. Jager.

BOEKBESPREKING

'Het leven is één' door J. P. de Vries.
Uitgave De Vuurbaak, Groningen.

Dit geschrift, 39 blz., waaraan een tweetal bijlagen is toegevoegd, draagt als ondertitel: „Over het ontstaan van het Gereformeerd Politiek Verbond als vrucht van de reformatie der kerk”.

Voor de moeite, die de schrijver zich getroost heeft, een summier beschrijving te geven van de geschiedenis van het ontstaan van het G.P.V. mogen we dankbaar zijn. Hier is veel materiaal uit brochures en bladen verzameld en aan de lezers ter beschikking gesteld. Het geschrift heeft bovendien de verdienste, dat men nergens naar de bedoeling van de schrijver behoeft te raden: hij schrijft helder en duidelijk.

Intussen komt in deze, door De Vuurbaak uitnemend verzorgde, brochure heel wat meer aan de orde dan de ontstaansgeschiedenis van het G.P.V., en wel heel de ideologie van de Door-gaande Reformatie. We gebruikten hier het woord ideologie en deden dat zeer bewust. Want hoewel hier herhaaldelijk gesproken wordt over 'Schrift en belijdenis' wordt de plicht tot het vormen van integraal met de Gereformeerde kerken verbonden organisaties, o.a. van het G.P.V., precies niet met een beroep op de Schrift en de belijdenis van de Gereformeerde Kerken geargumenteed, maar geïndiceerd vanuit een bepaalde ideologie, en deze laatste wordt door de schrijver niet kritisch getoetst. Deze ideologie is geformuleerd in de titel: 'Het leven is één'. Het ontbreekt in dit geschrift aan de zo nodige zelfbezinning. De idee, die de schrijver gegrepen heeft en allen, die denken als hij, wordt niet kritisch geanalyseerd. Men denkt hier onwillekeurig aan het woord van De Génestet: „Critiek mag alles onderzoeken, alleen maar het critiekste niet”. En hier ligt het manco van dit geschrift. De auteur heeft het zich en anderen te gemakkelijk gemaakt en daardoor een weliswaar vlot geschreven en vlot leesbaar boekje gegeven, maar bij gebrek aan zelfbezinning noopt hij zijn lezers ook niet tot nadenken. Het is allemaal 'simple comme bonjour'. Wij menen de ideologie van deze brochure te moeten afwijzen. Doch hebben daarmee — dat stellen we duidelijk vast — nog niets gezegd over een zelfstandig reformatorisch optreden in het politieke leven. We stellen slechts dat die goede zaak hier slecht gefundeerd is. We stellen vast, dat we hier te doen hebben met de mening van de schrijver, die optredend als propagandist voor Gereformeerde, reformatorische positie-keuze o.a. in de politiek, tekort geschoten is. Het is onze taak het bewijs van dit tekort schieten te leveren. Maar aangezien dat het kader van deze rubriek zou te buiten gaan, hopen we op de hier aan de orde gestelde zaken in afzonderlijke artikelen terug te komen. De auteur heeft de reeds overtuigde lezers wel een aantal reeds bekende slogans aan de hand gedaan, maar zijn boekje mist door het gebrek aan dieper gaande argumentatie de greep op de consciëntie. We noemen nog het feit dat in dit geschrift over het ontstaan van een politieke partij geen enkel politiek vraagstuk aan de orde komt. Toch zijn we met dit geschrift blij, omdat het een goed uitgangspunt vormt voor een gesprek in de allereerste plaats onder hen, die de nood ook t.a.v. onze politieke strijd, kennen. Om deze reden bevelen we kennismaking met dit geschrift hartelijk aan.

G. Visee.

PERSSCHOUW

Belofte en beloftevervulling; toezegging en toeëigening; schenken in de belofte en schenken in de vervulling der belofte; „hebben” in de toezegging en „hebben” in de toeëigening van het toegezegde — zijn niet hetzelfde!

In de laatste tijd is onder ons een discussie gaande over de betekenis van en het verschil tussen de **belofte** en de **beloftevervulling**, het **„hebben”** van de **belofte** en het **„hebben”** van het **beloofde goed**. Deze discussie ontstond in verband met het eeuwige leven en ook in verband met de wedergeboorte en het nieuwe leven, de vergeving der zonden enz.

Ik kreeg dezer dagen weer een „meditatie” van prof. Schilder onder ogen waarin deze over deze kwestie belangrijke en heldere dingen zegt.

Hier is zij (zie Ref. van 10 aug. 1945). De meditatie had tot tekst:

Het **beloofde** land.

Wij allen kennen die uitdrukking. Aan Abraham is het land Kanaän **toegezegd**. Toegezegd door de God, Die spreekt en het is er, Die gebiedt en het staat er. Door de God, Die over alle dingen beschikt, wiens eigendom de ganse aarde is, en mitsdien ook het gebied tussen Eufraat en Nijl.

Als die God aan Abraham „dit land” belooft, en het hem „**geeft**”, dan **mag** Abraham verklaren: dit land **is** van **mij**. Hij **moet** ook zo spreken, want de belofte Gods vraagt geloof, en wil niet verworpen wezen.

Abraham heeft de **belofte**. Zij kwam tot hem als vader der gelovigen. Sedert die belofte „heeft” hij „dat land”, dit beloofde land. Hij „heeft” het „in Christus”. Want niet alleen heeft God dit land nodig om er de kerk te doen wonen, en zo straks, de plek gereed te zien maken, die de kribbe en het kruis behoeven. Maar ook heeft Abraham God geloofd, en het is hem gerekend tot gerechtigheid. En zo mocht hij voortaan van dit land zeggen: het behoort tot die goederen, die ik en de mijnen, die derhalve wij „in Christus hebben”.

Maar hetgeen wij „in Christus hebben”, dat moet de H. Geest ons nog „toeëigenen”. **Al** wat wij „in Christus hebben” **wil** de H. Geest ons toeëigenen, in de weg van het geloof, dat in de tijd de rechtvaardigmaking ons deel doet worden.

Ook „dit land” moet de H. Geest Abraham toe-eigenen. Hij zal dit doen, door de weg te banen voor het Woord, dat, eenmaal in de wereld uitgezonden, een mes wordt, dat naar **twee** kanten snijdt. Dat Woord zal de uit Abraham te verwekken kinderen brengen onder het verbond; het zal zó onder die verbondskinderen schifting brengen; het zal een reuk des levens zijn de één, een reuk des doods de ander. En het zal ook „de wereld” aangrijpen; het zal de oppositie van Egypte en ook van het Amorietenvolk wakker roepen, en zo de maat der ongerechtigheid bij dezen vol doen worden.

En eerst als dat gebeurd is, zal Abraham, d.w.z. zullen zijn nakomelingen, die het **geloof** bewaren, en die niet behoren tot het merendeel, dat in de woestijn terneergeslagen wordt en waarin God geen welbehagen hebben zal, „dit land” **in handen** krijgen.

Dat zal nog ruim vier eeuwen duren. Reken „een eeuw” voor „een geslacht”, — dan zal eerst het „vierde geslacht” uit slavernij, jawel, want die komt eerst nog, herwaarts wederkeren. Dan vallen Jericho's muren door het geloof.

En door dit geloof, dat de H. Geest werkt, en waarmee Hij de sleutelpositie van Kanaän (Jericho) zijn Kerk in handen geeft, door dit geloof zal de H. Geest Abraham „toeëigenen” wat hij en de zijnen „in Christus hebben”. Ook „dit land”.

De tijd is lang: vierhonderd jaar, ruw geschat. In die tijd zal Abrahams geslacht pelgrimeren, zal hij van zijn **eigen land** een paar meter grond voor een graf moeten **kopen**, zal zijn bezit **bezet** zijn, en zal de Amoriet en later de Egyptenaar zijn kinderen onderdrukken. Abraham de bezitter? Jawel. Maar de Amoriet de bezetter! Totdat de maat der Amorietenzonde vol is. Tot zolang woont Abraham, en woont de Kerk, **in bezet gebied**.

Gelijk ook wij vandaag wonen in bezet gebied, ongeacht elke oorlogsverklaring en elk vredetractaat. „Alles is Uwe”, zegt ons de Schrift. Een nieuwe aarde, d.w.z. de oude, maar dan vernieuwd, **is onze**. Maar veel meer dan vierhonderd jaren zal de Antichristelijke voorhoede, en zal straks de Antichrist zelf onze aarde **bezit houden**. Totdat zijn zonde-maat vol is. Zo lang. En al die tijd zullen wij vreemdelingen en pelgrims zijn. Ons „hebben”-in-rechten zal in de „feiten-van-den-dag” geen bewijs vinden. Wel een luidruchtige tegenspraak. Wij zijn nog altijd in dezelfde positie als het kroost van Vader Abraham. Want — **zijn** we niet zijn kroost?

Maar dan blijkt uit het concrete voorbeeld, dat **toezegging** en **toeëigening** twee onderscheiden zaken zijn. Dat er **tweeërlei schenking** is: een schenking in **belofte**, en een schenking in **vervulling** der belofte. En zo ook een tweeërlei „hebben”, een hebben in **toezegging**, en een hebben in **toeëigening** van het toegezegde.

Dat stá deze kinderen van Vader Abraham voor ogen, zo vaak zij in de doop tot Abrahams positie ingaan, en met hem onderduiken in de wateren, die het tegenbeeld van de zondvloed zijn (1 Petr. 3). De kerk van Abraham „heeft” „in Christus” goederen. Zij „**heeft**” ze in de schenking-der-belofte. En onze vaders grijpen dan moed, en roemen van de kinderen:

zij **hebben** de zaligheid, of
zij **hebben** het eeuwige leven, of ook
zij **hebben** de H. Geest,
zij **hebben** het Koninkrijk der hemelen;
zij **hebben** de rechtvaardigmaking,
de heiligmaking, de heerlijkmaking.

Maar dit „hebben”, waarop geen enkele uitzondering bestaat, is het hebben-in-de-**toezegging**. De H. Geest is den kinderen, niet minder dan den volwassenen, **toegezegd**. Zij **hebben** dus die Geest. In eerste schenking in de schenking der belofte.

Maar wie nu zou zeggen:

derhalve hebben die kinderen (zij het dan **met** te verwaarlozen **uitzonderingen**) reeds de H. Geest ontvangen in de **twééde** schenking, zij **zijn** reeds wedergeboren, die zou even dwaas zijn, als wie van Abraham gezegd had: hij „heeft” Kanaän, in schenking der belofte, **dus heeft hij het al in handen**.

Zou toezegging en toeëigening hetzelfde zijn? Of wie spreken zou:

de kinderen moeten krachtens de belofte **bejegend** worden als kinderen die de Geest ontvangen in de tweede schénking (die der **werkelijke** wedergeboorte), die zou even dwaas zijn, als de man, die in het interim der ruim vierhonderd jaren van daar straks Abraham had bejegend als bezitter niet alleen, doch ook de bezetter reeds van Kanaän.

Hem zo **bejegenen**?

Maar heeft hij niet een graf **gekocht** voor Sara? Zo heeft hij zijn „vorstin” bejegend!

En heeft hij niet gevochten tegen de Amorieten-cultus, die, heidens-humanistisch als ze was, de harten van zijn kinderen vaak „bezette”? Zó erg „bezette”, dat Ezechiël (hoofdstuk 16) later typerend zeggen en striemen moet: **Uw vader was een Amoriet!** d.i. uw jeugd heeft hij geïnfecteerd met heidendom en zonde. Het ware wel zeer gevaarlijk, Abrahams kinderen te bejegenen als kinderen, aan wie de H. Geest reeds de wedergeboorte **had** volbracht, die wedergeboorte, die het **geloof** brengt, dat Kanaän **in handen** krijgt.

Lees dus uw doopsformulier weer, gij kerkmens. En bedenk, dat toezegging en toeëigening **twéé** zaken zijn.

Altijd.

Wanneer een **land** in geding is tussen Kerk en wereld (beloofde land).

En ook wanneer een **hart** in geding is tussen Geest en Beest (het kinderhart).

Toezegging en toeëigening zijn twee.

Maar het **geloof** is de band, door God te leggen, en niettemin van ons geëist, de band, die deze twee aan énen smeedt.

Tot zover prof. Schilder.

Bij het discussiëren over het thema van het eeuwige leven, de wedergeboorte, de vergeving der zonde enz. zal ook wat Schilder in dit stuk zei ten volle in rekening gebracht moeten worden.

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Drogeham: Ds. M. Heemskerk te Zevenbergen; te Winschoten (bij accl.): Ds. M. Brandes te Meppel; te Alblasterdam-Nieuw Lekkerland: Ds. A. C. Haitsma te Heerde; te Bergentheim (2e pred.plaats): Ds. M. Heemskerk te Zevenbergen; te Zwagerveen-Zwaagwesteinde: Ds. A. Duits, voorheen predikant te Emmerfseiderveen; te Uithuizen (bij accl.): Ds. J. van Dijk te Nagele; te Monte Alegre (Brazilië): Ds. A. C. Haitsma te Heerde.

Bedankt voor Barendrecht: Ds. K. B. Holwerda te Zalk en Veecaten.

Geslaagd voor het kandidaats-examen aan de Theologische Hogeschool: W. G. Rietkerk, Hyacinthstraat 16, Lisse; J. Kranenburg, „In 't kunstig nest”, Ganzediep, Kampen.

Afgevaardigden P.S. Noord-Holland naar de Gen. Synode. Tot afgevaardigden naar de a.s. Generale Synode werden door de P.S. Noord-Holland benoemd: primi: Ds. D. Nieuwenhuis te IJmuiden en Ds. H. van Ommen te Zaandam en de ouderlingen P. Louw te Amstelveen en C. van Milligen te Amsterdam-C; secundi: Ds. J. Meilof te Beverwijk en Ds. B. J. F. Schoep te Amstelveen en de ouderlingen: D. de Jong te Broek op Langedijk en Th. L. van Tol te Amsterdam-Z.

Classisbesluit inzake Gorinchem afgewezen. De kerkeraad te Gorinchem (scriba H. Visser) heeft aan de vergadering der Classis Dordrecht-Gorinchem te houden op 29 september 1966 te Sliedrecht, meegedeeld, dat hij besloten heeft het besluit van de Classis-vergadering d.d. 24 aug. 1966 niet voor vast en bondig te houden.

„Immers Uw besluit is in strijd met de goede trouw en de orde die onder ons gelding behoort te hebben.

De vergadering der Classis had één taak: „de uitspraak der Part. Synode Z.H. 1965 ratificeren”. Wij zullen ons over het niet afhandelen van deze P.S. (Z.H.) besluiten wenden tot de e.k. Part. Synode Z.H.

U zult verstaan dat wij aan deze vergadering der Classis, zolang zij deze zonde niet uit haar midden heeft weggedaan, niet zullen deelnemen.

Wij roepen U in de Naam van Christus op: Kom terug van deze heilloze, eigengekozen wegen en voegt U in de rechte weg.”

In een brief aan de predikanten, waarin op hen een beroep wordt gedaan de gemeente te helpen in de dienst des Woords, heeft de kerkeraad zijn standpunt nader toegelicht. Naar zijn mening is op de zittingen van de laatste classis, waarop beide kerkeraden uit Gorinchem met wettige credentie waren toegelaten, duidelijk gebleken, „dat zowel onwil als onmacht nog dezelfde waren als in de reeks voorbije jaren ('58-'64)”. „De classis Dordrecht-Gorinchem heeft in haar slotzitting van 25 augustus 1966 geweigerd naar art. 31 D.K.O. in bondige uitspraken de uitspraken van de P.S. Zuid-Holland 1965 te honoreren, maar ondanks zeer vele waarschuwingen zich begeven op een onkerkelijk pad, door een voorstel van de predikanten Veldstra-Van Atten te aanvaarden (13 tegen 9 stemmen), dat o.a. in overweging sub 7 uitspreekt dat ratificatie van deze P.S. 1965 besluiten onmogelijk is vanwege innerlijke tegenstrijdigheid, zulks zonder tegelijkertijd, naar art. 31 te besluiten in beroep te gaan bij de Generale Synode.

Een voorstel van de kerk van Dordrecht om de P.S. besluiten voor vast en bondig te houden bleef na aanneming van het voorstel Veldstra-Van Atten buiten stemming.” De kerkeraad noemt dit in de brief een „onkerkelijke en onwettige weg”.

Ds. D. J. van Stelten. Na een bijna driejarige ambtsperiode, nam Ds. D. J. van Stelten — in verband met zijn vertrek naar het zendingsveld op Irian-Barat — zondagavond 25 september afscheid van zijn gemeente te Loosdrecht. In deze dienst bediende hij het Woord over Hebr. 13 : 20-21. Talrijke belangstellenden, genodigden en afgevaardigden woonden de dienst bij.

Ds. O. J. Douma. Op woensdagavond 21 september werd Ds. O. J. Douma bevestigd als predikant te Assen. Zijn bevestiger was Ds. H. Bouma, die als tekst had gekozen: 1 Kor. 4 : 1. Op zondag 25 september deed Ds. Douma intrede met een preek over Exod. 3 : 15. Na de dienst werd hij door verscheidene aanwezigen toegesproken.

Ds. W. H. de Boer. In „Trouw” d.d. 30-9-'66 vonden we nog het volgende bericht over het uittreden van Ds. W. H. de Boer: Ds. W. H. de Boer, tot dusver predikant van de vrijgemaakte gereformeerde kerk te Vlaardingen, heeft zich onttrokken aan deze kerk en is naar de gereformeerde kerk overgegaan. In een brief aan kerkeraad en gemeente van de vrijgemaakte kerk heeft hij meegedeeld waarom hij niet langer tot deze gemeente kan behoren en waarom hij zijn ambt in deze kerk neerlegt.

Ds. De Boer wijst in zijn brief op de, wat hij noemt, verregaande sectarische instelling van de vrijgemaakte kerken; in verband met de zgn. voortgaande reformatie vindt discriminatie van broeders en zusters plaats. Voorts geeft hij als zijn mening dat de vrijmaking van 1944 mislukt is, daar het toenmalig verzet tegen een scholastieke leerbinding gevolgd is door een elkaar binden aan theorieën over de ware kerk. Het proces van zelfvertering, aldus ds. De Boer, is reeds op vele plaatsen met gescheurde gemeenten zichtbaar, en de verwording is tot afsluiting gekomen in de bittere schorsingen en afzettingen in eigen kring (ds. v. d. Schaft, ds. v. d. Ziel). Ds. De Boer, die ook de vertrouwenscrisis in de vrijgemaakte kerken naar voren brengt, zegt tenslotte dat de vrijmaking achterhaald is door de ontwikkeling binnen en buiten de vrijgemaakte kerken; in de gereformeerde kerken heerst een heel ander klimaat dan in '44.

Zeer dringend verzoek uit Heerde. In verband met het vertrek uit de Gemeente van de voorgaande scriba, br. Th. G. Aalbers, verzoekt de Raad der Geref. Kerk te Heerde alle voor hem bestemde stukken te zenden aan het sinds medio mei reeds geldende nieuwe adres van de Predikant, de Wikke 17, Heerde of aan dat van de nieuwe scriba, br. G. Voerman, Korenbloemstraat 2, Heerde.

De Raad geeft van het een en ander bij herhaling kennis. Dit om te voorkomen dat stukken zouden zoekraken.

Groningen-Zuid. Door ontvolking van de binnenstad (vertrek naar nieuwe stadswijken Selwerd, Paddepoel, de Wijert en Coendersborg) ging het zielental van Groningen-Zuid de laatste jaren met 550 achteruit.

De kerkeraad besloot derhalve het aantal wijken van 4 op 3 te brengen en de Stadsparkwijk toe te wijzen aan ds. G. Zomer. Ds. C. Stam krijgt bij de Parklaankerk de opgeheven Centrumwijk en ds. J. Groen behoudt de Westervijk.

Een deel der kerkgangers dient vanwege deze nieuwe indeling voortaan in de Refajahkerk te kerken, waar nog ruimte over was. Als gevolg van één en ander kunnen met ingang van 2 oktober in de Zuiderkerk enkele diensten gehouden worden n.l. om 9.30 en 4.30 uur.

KORT VERSLAG

van de vergadering van deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool te Kampen, Broederweg 15, gehouden op 22 september 1966 te 10.30 uur in het gebouw v. d. Hogeschool te Kampen.

Aanwezig alle deputaten-curatoren en de hoogleraren prof. dr. L. Doekes en prof. H. J. Schilder.

art. 1 opening:

De president-curator, ds D. van Dijk, opent de vergadering leest uit de Schrift Hebr. 10 : 9-31 en vraagt de zegen des Heren over de vergadering.

De president-curator brengt de groeten over van prof. J. Kamphuis, die, dank zij 's Heren goedheid, juist op deze dag uit het ziekenhuis naar huis mag terugkeren. Ook prof. C. Veenhof gaat gelukkig goed vooruit.

art. 2 notulen:

De secretaris van deputaten-curatoren, ds H. Veltman, leest de notulen van de vergadering van 1 september 1966, welke door de vergadering worden vastgesteld.

art. 3 ingekomen stukken:

De volgende ingekomen stukken komen in behandeling: een huwelijksaankondiging en een dankbetuiging van bij huwelijk ontvangen gelukwensen.

art. 4 uitgegane stukken:

De secretaris doet mededeling van de sinds de vorige vergadering verzonden stukken.

art. 5 inschrijving van studenten:

prof. H. J. Schilder deelt mee hoeveel studenten zich op maandag 12 september 1966 hebben laten inschrijven: zes studenten met gymnasium-diploma en acht studenten met h.b.s.-diploma.

art. 6 Vaststellen van een antwoord-schrijven aan één der Kerken:

De vergadering stelt een antwoord-schrijven vast aan één der Kerken, welke zich reeds eerder tot deputaten-curatoren had gewend in verband met de uitspraak van deputaten-curatoren van 4 januari 1966.

art. 7 kort verslag:

Het kort verslag wordt gelezen en vastgesteld.

art. 8: sluiting:

Nadat ds I. de Wolff in dankgebed is voorgegaan sluit de president-curator, ds D. van Dijk, ongeveer half zes de vergadering.

Namens deputaten-curatoren:

ds F. de Vries, h.t. assessor.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstraat 7, Kampen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester: Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenbergen, Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452

Abonnementenprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling) Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

God dankbaar delen wij U mede dat bij ons geboren is

APOLONIA ADRIANA
(Polianna)

J. G. VAN OORD
A. M. VAN OORD-GROEN
RIJCHART
PIETER
KARIENTJE
GOVERT JAN

De Meern, 1 oktober 1966
Meentweg 124

Wie kan mij helpen aan

landelijke-, provinciale- en plaatselijke kerk- en verenigingsbladen, brochures, jaarboekjes enz. vanaf de Vrijmaking?

D. SMITS, Datheenstraat 194, Vlaardingen.

LEDEN VAN DE GEREFORMEERDE PERSVERENIGING „OPBOUW”

De eerstvolgende ledenvergadering van de Persvereniging zal NIET worden gehouden op 15 oktober zoals reeds werd medegedeeld maar op

ZATERDAG 5 NOVEMBER A.S.

Convocatie volgt.

Het Bestuur.

BETALING ABONNEMENTSGELDEN „OPBOUW”

Met 1 oktober begon het 2e halfjaar van „Opbouw”.

Mogen we de lezers die per halfjaar betalen verzoeken hun abonnementsgelden te gireren op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Mogen we op uw medewerking rekenen?

Hartelijk dank!

De administratie

NU IN NIEUW PAK NU IN NIEUW PAK
'T FIJNSTE VOOR DE FIJNE WAS

DE FIJNE WAS MET NIEUW echfalon
NU IN NIEUW PAK NU IN NIEUW PAK